

Reunalla

Kimmo Rauatmaa

Copyright 2024 Kimmo Rauatmaa.

Kirjan tekemistä on tukenut Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö JOKES.

Kannen kuva Bilbao 4/2023 (Kimmo Rauatmaa)

Sisällys

Miksi?	1
Luku I: Pettymys	2
Luku II: Tuloksen vai taistelun vuoksi	17
Luku III: Raja siirtyy – syrjäisyys säilyy	26
Luku IV: Ilman kotimaata	31
Kuvaliite	38
Kuvatekstit	65
Loppusanat	69

Miksi?

Miksi tämä kirja on tehty?

Miksi sinä lukija luet tätä?

Reunalla asuvia voi ymmärtää, kun on itsekkin syrjässä syntynyt, siellä asuva ja työskentelevä.

Usein syrjässä ja reunassa asuvia arvioi suhteellisessa keskustassa asuva tutkija tai journalisti. Hän katsoo aluetta ja sen ihmisiä sivusta ja ikävä kyllä joskus myös yläpuolelta: täälläkin voi joku elää.

Myönnän olevani reunassa olevien puolella – koska olen itsekkin siellä, Kajaanista itään.

Tämä ei tarkoita kritiikittömyyttä tai näkemysten yksipuolisuutta. Reunalta näkee joskus paremmin kuin keskeltä. Keskellä asuvat hallitsevat julkista keskustelua - ja valtion budjettia.

Tapasin kirjaa tehdessä kiinnostavia ihmisiä Euroopan laidoilta. Reunat yhdistävät reunalla asuvia: baskeilla tai gozolaisilla on samoja huolia kuin itäsuomalaisilla; tiet rapistuvat ja alueesta on tullut lomareservaatti keskuksen kiireisille asukkaille.

Kirja ei yritä olla kaikenkattava teos raja-alueista ja syrjäisyyden tematiikasta. Lisäksi se liikkuu vain Euroopan maaperällä, kurkaten välillä sen itärajan yli. Tämä on puheenvuoro, ei maantieteellinen opus.

Kirja **on omistettu** kaikille ihmisille, jotka kokevat olevansa reunalla – ja heille, joita kiinnostaa, mitä sanottavaa reuna-alueiden asukeilla on.

Luku I

Pettymys

Reunalla asuvat ihmiset, eritoten äänestäjät, aiheuttavat tämän tästä pettymyksiä. He eivät äänestä ensinnäkään jaloillaan siirtyen rakentamaan ikuista talouskasvua keskuksiin, mutteivat myöskään äänestä, kuten vastuullisten kansalaisten pitäisi.

Euroopassa voidaan puhua unohdettujen alueiden kustosta. Vuoden aikana 2024 väärin äänestettiin Ranskassa ja Saksassa. Myös Suomessa eduskuntavaaleissa perussuomalaiset keräsivät oppositiossa perinteisten keskustalaistaajamien äänet nousten hallituksen kakkospuolueeksi. Naapurimaassa Ruotsissa oikeistopopulistien kannatus aiheuttaa myös hämmennystä entisessä kansankodissa – itäisestä naapurista puhumattakaan, jossa ainoa sallittu linja on imperialistinen kansallismielisyys. Tosin Venäjän poliittista johtoa ei ole enää vuosiin valittu vapailla vaaleilla.

Ruotsin ja Saksan poliittiset suunnanmuutokset saavat palstatilaa suomalaisissa tiedotusvälineissä. Saksan merkitys sekä Suomelle kauppakumppanina, strategisena liittolaisena että Euroopan unionin mahtimaana on suuri. Saksan ratkaisuja ja politiikkaa seurataan, vaikka Saksan poliittinen järjestelmä eroaa Suomesta.

Ääriliikkeiden nousu Saksassa saa myös lisäväriä maan historiasta. **Suvi Turtiainen** kirjoitti Helsingin Sanomiin 31. elokuuta 2024 osuvasti:

Saksojen jälleenyhdistyminen 34 vuotta sitten ei synnyttänyt yhtä yhtenäistä Saksaa. Tänä syksynä saksalaiset ovat vähitellen alkaneet hyväksyä, että sellaista ei ehkä koskaan tulekaan. Idän asukkaat ovat keskimäärin muita saksalaisia köyhempiä ja suhtautuvat demokratiaan epäilevämmiin. Länsi-Saksan selkävoitto jyräsi monet idässä tuntemaan itsensä toisen luokan kansalaisiksi.

Kun Saksan jakautumisen symbolia Berliinin muuria lohkottiin hakuilla ja isommillakin työkoneilla, betonipölyn yllä leijui toive. Rautaesirippu oli murtunut. DDR:n hajoamisen aikaan parikymppinen **Annett Liebig**, joka asuu edelleen lapsuudenkaupungissaan Wiesassa lähellä Karl-Marx-Stadtia, entiseltä ja nykyiseltä nimeltään Chemnitzia, konkretisoi uuden Saksan kahteen asiaan: kaupasta sai taas banaaneja ja nuori, kielitaitoinen nainen pääsi vihdoinkin matkustamaan muuallekin kuin Romaniaan tai muihin itäblokin maihin.

Puolassa tehty Jonotus-lautapeli on ollut suosittu entisissä itäblokin maissa. Pelissä voi valita erilaisen perhetilanteen: aikuisten lapsi on lähdössä opiskelemaan tai nuorelle perheelle on tulossa esikoinen. Miten hankit tarpeellisesti tavarat, koska jonottamalla et saakaan pinnasänkyä vaan lampun. Toisella voi taas olla sänky, muttei lasta. Pitkiä tavaraketjuja optimoimalla onnistut.

Meille suomalaisille pelin suosiota on vaikea ymmärtää, mutta lapsuutensa Puolassa, Romaniassa tai Itä-Saksassa asuneille se on riemastuttava paluu vuosikymmenien taakse.

Itäisessä Saksassa asuneet nykyiset saksalaiset muistelevat maanantaisia arvontoja, jossa saattoi saada vuosien jonotusten jälkeen luvan auton ostoon.

Televisiosta katsottiin läntisen Saksan ohjelmia, aivan kuten Virossa katsottiin suomalaista televisiota. Yltäkylläisyys lisäsi tyytymättömyyttä omaan maahan. Kansalaiset uskalsivat marssia kaduilla ja vaatia rajojen avaamista. Osalla perheistä suku oli jakautunut kahteen maahan, ja entinen riski muuttui mahdollisuudeksi.

Marraskuussa 1989 uutisoitiin vihdoinkin rajojen avaamisesta. Itäsaksalaiset haastateltavani kertovat, miten ihmiset itkivät ilosta radiouutisen kuultuaan. Samana iltana nuoria matkusti junalla Länsi-Berliinin puolelle juhlimaan.

”Asemat ja junat olivat täpötäynnä. Kaikki halusivat länteen sinä iltana.”

Jonotuksesta ei päässyt eroon lännessäkään.

”Halusimme pankista itäsaksalaisille luvatus sadan Saksan markan tervetuliaisrahan. Jonotus kesti tuntikausia.”

Vaikka nyt 2020-luvulla entisessä kotimaassa nähdään hyviäkin puolia. Itäisissä osavaltioissa kasvaneet muistavat lapsuutensa taloudellisesti vaatimattomana, mutta yhteisöllisenä aikana. Työelämä jakoi saksalaiset edelleen osseihin ja wesseihin. Itäsaksalaisten osaamista vähäteltiin, heidän oli vaikeampi saada korkeakoulutettuja työpaikkoja ja palkkataso on edelleen heikompi itäisissä osavaltioissa kuin läntisissä.

Itäsaksalainen puhetapa eroaa haastateltavien mukaan länsisaksalaisesta: ilmaisu on suorempaa, ja murre on erilainen. Työhaastattelussa länsisaksalainen puhuu itsevarmemmin ja kohteliaammin. Ja saa työpaikan.

Työpaikan sisällä itäsaksalaiset löytävät usein toisensa: he jakavat samoja kokemuksia, saavat huonompaa palkkaa ja eivät etene urallaan.

Itäsaksalaisuus määritellään yhä usein vähän samalla tavalla kuin maahanmuuttajuus. Itäsaksalaisiksi voidaan katsoa paitsi DDR:ssä itse eläneet myös heidän lapsensa. Kuten on toisen polven maahanmuuttajia, voi olla toisen polven itäsaksalaisia. Toisen polven itäsaksalaiset ovat tutkimusten mukaan radikaalimpia kuin Saksojen yhdistämisen kokeneet vanhempansa.

Radikaalisuus näkyi äänestystuloksissa loppukesästä 2024. Thüringenissä vaalien suurin puolue oli äärioikeistolainen Vaihtoehto Saksalle. Populismin nousua on selitetty termeillä ”vapaushokki” tai ”muutosväsymys”. Suhtautuminen Venäjään erottaa idän ja lännen: entinen DDR ymmärtää Neuvostoliiton perillistä Venäjää enemmän kuin Länsi.

”He olivat nuoria, ujoja poikia”, kuvaa Saarin osavaltiossa nuoruutensa asunut rouva Neuvostoliiton sotilaita ja haluaa Saksan irti Ukrainan ja Venäjän sodasta. Myös Saarissa vaalivoittoon nousivat oikeusto- ja vasemmistopopulistit.

Itä-Saksan ymmärtäminen tuottaa leegion kirjoja, radio-ohjelmia ja haastatteluja. Yksi tuoreimpia tulkintoja ymmärtää Saksaa on DDR:ssä syntyneen **Steffen Maun** kirja *Ungleich vereint – epätasa-arvoisesti yhdistynyt*. Mau ei usko, että Saksa voi koskaan yhdistyä yhtenäiseksi, sillä ajatus yhtenäisyydestä sisältää ajatuksen, että itäinen Saksa ”kehittyy” samanlaiseksi kuin Länsi-Saksa.

Maun mukaan se ei ole mahdollista, vaan saksalaisten pitäisi hyväksyä, että itäisillä osavaltioilla on erilainen historia ja kehitys kuin läntisillä. Ja päinvastoin, erot tulevat korostumaan, kuten vuoden 2024 vaalituloksista näemme.

Malta on saarivaltio Välimerellä. Se sijaitsee noin sata kilometriä Italian Sisiliasta etelään. Malta koostuu useista saarista, joista kolme on asuttuja. Suurin on pääsaari Malta ja rehevin saarista on Gozo. Sinne on keskittynyt Maltan saarista maanviljelys.

Malta on saarista tiheimmin asuttu lähes puolella miljoonalla asukkaalla, kun taas Gozossa asuu alle kymmenes pääsaaren väkiluvusta. Gozolaiset ovat ylpeitä saarestaan, mutta pitävät sitä lähinnä Maltan pääsaaren siirtomaana. Maltalaisten näkökulmasta asia on toisin: heidän pitävät saarta elossa.

Gozolainen, kulttuuri- ja taidealalla työskentelevä **Sonja** on kotoisin pienestä kylästä, ja hänen sukunsa viljelee maata. Sonja kertoo, että on ylpeä kotisaaren pitkästä historiasta ja perinnöstä, mutta sen merkitys on jäänyt rakennusprojektien alle.

”Olen häpeissäni siitä, miten saarta miehitetään korkeilla kerrostaloilla, jotka palvelevat lähinnä viikonloppuisin saapuvia maltalaisia. Haamutalojen tai -asuntojen ongelma on kolminkertaistunut. Horisontti ja kylien keskukset on tuhottu näillä valtavilla ja korkeilla asunnoilla, joissa ei ole mitään piirteitä kylien aiemmasta arkkitehtuurista.”

”Olen häpeissäni siitä, miten piittaamattomia maltalaiset viranomaiset ovat ympäristöä kohtaan, miten heitä ei häiritse maan eroosio ympäri saarta, kulttuuriperintökohteet ovat romahtaneet tai ne ovat pahassa jamassa.

”Minua hävettää, koska he katsovat Gozoa ja gozolaisia nenänvartta alaspäin, he eivät pidä meitä osana kokonaisuutta vaan välineenä päämäärän saavuttamiseksi. Minua hävettää, koska he eivät halua ymmärtää autonomian tarvetta, koska se sopii heille sellaisena kuin asiat ovat.”

Sonja on syntynyt Gozon saarella, ja hän pitää itseään siksi pikemminkin gozolaisena kuin maltalaisena. Hänen mukaansa moni ajattelee näin Gozossa.

”Tunnen myötätuntoa saaren hylätyksi tulemista kohtaan, perintökohteita, joita ei kunnosteta tai pidetä hyvässä kunnossa, parempien teiden ja puiden tarvetta, sitä, että gozolaiset joutuvat aina kärsimään, ja erityisesti sitä, ettei heillä ole sananvaltaa omaa saartaan koskevissa asioissa.”

Gozossa asuva ja työskentelevä opettaja **Vitoria** on huomannut, miten saaren infra on rapautunut, ja millaisia roposia saarelle annetaan.

”Gozolle ja gozolaisille ei anneta samanlaista tasa-arvoista asemaa kuin maltalaisille, olipa kyse sitten rahoituksesta tai muista näkökohdista. Itse asiassa se jätetään melko vähälle huomiolle, ja näin ollen gozolaiset kärsivät koulutuksen, terveydenhuollon, maatalouden, matkailun, kulttuurin ja kulttuuriperinnön määrärahojen puutteesta.”

Sonja näkee myös ratkaisuna Gozon ongelmiin autonomian.

”Jos Gozolle annettaisiin enemmän autonomiaa, uskon, että asiat olisivat toisin.”

Reuna-alueiden jääminen rahoituksessa mopen osille on tuttua myös Gozossa. Poliittinen päätöksenteko saarella ei Vitorian mielestä toimi. Hän myöntää olevansa turhautunut.

”Ellei paikallisneuvostoille anneta enemmän sananvaltaa, gozolaisilla ei koskaan ole äänivaltaa. Gozo ei koskaan tule kukoistamaan, vaan se on aina kahlittu ja rajoitettu. Gozo ja sen ihmiset eivät

koskaan saa parempaa elämäntapaa, koska maltalaisilla viranomaisilla ja poliitikoilla on liikaa valtaa, liikaa sananvaltaa. Gozon on oltava itsenäinen.

”Mistä lähtien me – hollantilaiset – olemme siirtäneet oikeutemme, vapautemme ja valtamme loputtoman ylimieliselle, ylimieliselle ja täysin hallitsemattomalle julkishallinnolle?”

Näin julistaa vuoden 2024 tammikuussa Maanviljelijöiden puolustusvoimat -sivusto. Pääosa sivustosta on hollanniksi, mutta sympatiaa yli kielirajojen haetaan myös muilla valtakielillä.

Kainuulaisesta näkövinkkelistä Hollanti on mitä keskeisintä Eurooppaa. Maa on kuitenkin jakautunut keskukseen ja reuna-alueisiin: keskusta ovat lännen suuret kaupungit ja reuna-alueita maataloudesta elävä itäinen Hollanti - näin karkealla jaolla.

Vaikka Euroopan suurkaupunkeihin on tunnin junamatka, jokaisesta kolkasta tuntuu löytyvän keskusten ja reuna-alueiden dikotomia.

Maatila Hollannin äärilaidalla eli Saksan vastaisella rajalla liputtaa. Puna-valko-sininen lippu on nostettu salkoon väärinpäin: alimmaisena on punainen ja päällimmäisenä sininen. Liputus väärinpäin on protesti keskushallintoa vastaan: emme halua kuulua tällaiseen maahan.

Maatilan omistajat eivät halua kertoa tämän kirjan tekijälle nimiään. Kuvaakaan ei saa ottaa. Juopa omien ja muiden välillä on ja kasvaa. Suomalainen dokumentaristi kuuluu muihin.

Mikä sitten hollantilaista maajussia korventaa? Keskustellaan maanviljelijöiden edustajien kanssa.

Hollanti on sitoutunut vähentämään maatalouden typpipäästöjä. Tilat ovat tuottaneet useita suuria satoja vuodessa voimakkaan lannoituksen ansiosta. Typpipäästöjä aiotaan supistaa lunastamalla karjataloja pois tuotannosta.

Suunnitelmat supistaa maan karjataloutta ovat aiheuttaneet Hollannissa laajoja mielenosoituksia. Traktoreilla on suljettu maanteitä ja estetty tavaratoimituksia kauppaketjuihin.

Helmikuussa 2024 joukko maanviljelijöitä levitti roskaa ja lantaa useille maanteille ja sytytti ne palamaan. Poliisi kommentoi lausunnossaan, että toiminta vaarantaa terveyttä, ympäristöä ja liikenneturvallisuutta.

Maatalous puhuttaa myös Hollannin vaaleissa. Maaseudun protestipuolueeksi noussut BoerBurgerBeweging (BBB) on vastustanut hallituksen karjan määrää. BBB voitti paikallisvaalit historiallisella 20 prosentin äänisaaliilla. Se oli suurin puolue peräti kahdeksassa Hollannin 12 äänestysalueesta.

Parlamenttivaaleissa voiton vei oikeistopopulistinen Vapauspuolue (PVV), joka ratsasti maanviljelijöiden ääniä keränneellä EU-vastaisella ohjelmalla. Typpipäästöjen voimakkaan vähentämisen syyppääksi on Hollannissa nähty EU:n vihreä politiikka.

Osa hollantilaisista maatalousyrittäjistä on etsinyt tuotantomahdollisuuksia maansa ulkopuolella. Ruotsissa hollantilaisilla on maatilaomistuksia, ja he omistavat tiloja mm. Ukrainassa.

Hollannissa Amsterdamissa vieraileva matkailija ei maan jakolinjoja huomaa. Sama juttu muiden suurien kaupunkien kanssa: Rotterdam, Haag, Maastricht, Utrecht ja Eindhoven. Opiskelijakaupungeissa protestoidaan vuonna 2024 palestiinalaisten puolesta, ei hollantilaisen viljelijän.

Hollanti on ollut maailman toiseksi suurin maataloustuotteiden viejää. Pieni maa ruokkii ja koristaa maailman, kirjoitti National Geographic. Tilojen koko on suurentunut, mutta tuotot laskeneet. Teollinen maatalous pyörittää elintarviketeollisuutta ja maatalouskauppaa, pankkejakin, mutta itse farmarit ansaitsevat alle vähimmäispalkan. Kuluttajat jakautuvat: osalle ruuan halpuus on tärkein kriteeri, mutta osalle ruokakorin täyttäjistä eettisesti ja kestävästi tuotettu päätyy ostoskoriin. Tämä on megatrendi siinä missä väestön keskittyminen keskuskaupunkeihin.

Hollannissa tuotannon ja typpipäästöjen raju vähentäminen kiristää keskushallinnon ja viljelijöiden väliä. Muitakin murheita on EU-viljelijällä kuten verotuksen kiristyminen, kustannusten nousu, Euroopan unionin ulkopuolelta tuotavan halpatuonnin vääristämä kilpailu ja vihreään siirtymään liittyvä sääntely.

EU-tasolla maanviljelijät ovat turhautuneita myös suuriin tuontimääriin Ukrainasta. EU helpotti tuontia Ukrainasta Venäjän hyökkäyksen jälkeen. Varsinkin Puolassa maanviljelijät kokevat tilanteen epäreiluksi. Kuunnellaanko reuna-alueiden viljelijöitä isoja päätöksiä tehtäessä?

Euroopan unionin maatalouspolitiikka menee uusiksi, jos ja kun Ukraina liittyy Euroopan unioniin, arvelee kotimainen tuottajajärjestö. Pohjois-Suomen MTK:n toiminnanjohtaja **Hanne Hurskainen** uskoo, että EU:n yhteinen maatalouspolitiikka, CAP, laimenee ja tuottajien tuet siirtyvät kansallisiksi.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja vuonna 2014 Krimin valtaus muuttivat maataloustuotteiden idänkauppa. Pakotteet ja vastapakotteet ovat estäneet suomalaisten maataloustuotteiden kuten juuston viennin Venäjälle.

Itäinen Suomi on maitotilojen aluetta. Vaikka Suomen maataloustuotannon painopiste on lännessä ja etelässä, alueellisesti maataloudella on harvaan asutuilla itäisille kunnille suuri merkitys.

Ylipäättään raaka-aineiden tuotanto korostuu idässä ja pohjoisessa. Metsätalous, kaivannaisteollisuus ja maidontuotanto ovat periferian tehtävä, kun taas korkeamman kilohinnan takaama jalostus keskittyy kasvukeskuksiin.

Samaa voisi sanoa työikäisen väestön kanssa: lapset syntyvät ja koulutetaan reuna-alueilla, mutta he tekevät verotuloja tuovan työpanoksensa kasvukeskuksissa. Kulut keskittyvät rajoille, hyödyt keskuksiin. Jokaisen kasvukeskukseen siirtyvän nuoren urheilumaailmasta tuttu siirtomaksu johtaisi miljoonien euron tilisiirtoihin Espoosta tai Tampereelta Kuhmoon tai Tuupovaaraan!

Tästä huolimatta Kainuun isännät eivät parkkeeraa Valtrojaan Hyrynsalmelle tukkiakseen viitostien Kuusamoon kiitäviltä matkailijoilta. Hammasta purraa ja jupistaan. Maatiloille

järjestettävät tukikoulutukset ovat yksi väylä purkaa turhautumista EU:n maatalouspolitiikkaan, vaikka kunnan maaseutusihteerille tai ELY-keskuksen peltovalvojalle kiukuttelu menee väärään osoitteeseen.

Mielenkiintoinen paradoksi on, että vaikka pohjoinen ja itäinen Suomi menettävät siis jatkuvasti väkeä muille alueille, maakuntien alueellisten identiteettien vahvuus on maan kärkipäässä. Kainuun maakuntalaulu on äänestetty kerran jos toisenkin Suomen kauniimmaksi maakuntalauluksi, ja niin pientä tilaisuutta ei vielä ole maakunnassa järjestetty, etteikö sen lopussa lauleta Nälkämaan laulua.

Kuulkaa korpeimme kuiskintaa,

jylhien järvien loiskintaa

Meidänpä mainetta mainivat nuot

koskien ärjyt ja surkeat suot!

Meidänpä vapautta vaarat on nää

Ilmari Kianto Nälkämaan laulu

Kansallisromantiikkaa pursuavat sanat sopivat hyvin Kainuuseen, jonka alueelta sekä rajan takaa Vienen Karjalasta valtaosa kansalliseepoksemme Kalevalan runoista on kerätty. Lääkäri **Elias Lönnrotin** lisäksi myös pappi **Christfried Ganander** keräsi kansankulttuuria Kainuun meren eli

Oulujärven molemmin puolin. Hänen vuonna 1789 ilmestynyt *Mythologia Fennica* sisältää useita kainuulaisia paikkoja, ja löytyypä itse Kaleva-jättiläisen asuinsija nykyisen Paltamon alueella.

Sosiologi **Päivi Armila** on tutkinut itäsuomalaisia nuoria ja heidän suhdettaan kotipaikkaansa. Kotipaikka on samaan aikaan rakas, mutta myös tuppukylä, vanhojen ihmisten mukana kuoleva perukka, jossa viimeinen lähtijä sammuttaa valot..

”Että muilla on kaikki ja meillä ei ole mitään. Kotipaikka on jotenkin nuhjuinen ja tuntuu jättävän jäljen nuoreen. Jälki ei lähde, vaikka kuinka laittaisi ja muokkaisi itseään.”

Vaikka urbaani valtakulttuuri suhtautuu välinpitämättömästi kotikylään, siihen kohdistuu myös lempeyttä ja hellyyttä - vaikka siitä sanouduttaisiin irti ja muutettaisiin muualle.

”Tutkimus osoittaa, että kylässä kasvaneisiin jää pienen paikan ihmisyyttä. Onko se sitten luontorakkautta ja sellaista hiljaisuuden, pimeyden kaipuuta isoissakin piireissä? Synnyinseudun jättämä jälki on joka tapauksessa ristiriitainen.”

Onko kotipaikkakuntansa jättävä tuomittu juurettomuuteen? Voiko helsinkiläinen muuttaa Lappiin ilman, että korvaa oman urbaanin identiteettinsä maalaisromanttisella kuvastolla.

Tomittaja ja kirjailija **Inari Fernandez** muutti perheineen Helsingin Lauttasaaresta Sodankylään. Miljööön vaihto noudattaa samoja lainalaisuuksia kuin toiseen maahan tai kulttuuriin muutto: ensin tulee ihastus, sitten vastareaktio, kunnes seuraa konsensus. Juuri näin kävi myös Inarille. Jos tähän osaa varautua, reunalta muuttaminen onnistuu – tai toisinpäin, reunalta keskustaan.

Pettymykseen voi siis varautua.

Juurettomuus on toinen vaihtoehto. Kun pysyy ulkopuolisena, on aina vapaa lähtemään. Tutkimusten mukaan noin viidennes kansalaisista voidaan määritellä juurettomiksi.

On myös toinen vaihtoehto eli identifioida itsensä maakuntaan, jossa suku on kotoisin. Toimittaja **Janne Rönkkö** ei ole asunut syntymämaakunnassaan Kainuussa kuin pienen osan elämästään (1/5), mutta silti Kouvolassa vuosikymmenet asunut Rönkkö sanoo olevansa kainuulainen.

Identiteetti vahvistuu, kun muuttaa muualle. Myös mitä kauemmas siirtyy, sitä laajempi on identiteetti. Olen Sotkamossa Vuokatista kotoisin, Kainuussa Sotkamosta, Helsingissä Kainuusta, Yhdysvalloissa Suomesta.

Vahva maakuntaidentiteetti on kainuulaisille tai pohjoiskarjalaisille tärkeä asia. Sen avulla voi värittää valkoiseksi tummanharmaatkin asiat: hiljenevät kylät, lääkärittömät terveysasemat, teollisuuden matalan jalostusasteen, raaka-ainepainotteiset yritykset. Ja sen, että työpaikat, opiskelupaikat tai tierahat per asukas keskitetään etelään ja länteen.

Mutta onhan meillä Suomen kaunein luonto ja kulttuuri, jonka pohjalle Suomen identiteetti on rakennettu.

Ei se oo minun syyni, että pahan kaikessa kuulee

Perintöni ainoastaan

Ei se oo minun syyni, että Itä-Suomessa tuulee

Venäjältä ja vastaan

Happoradio Itä-Suomessa tuulee

Italian Toscanasta Kuhmoon muuttanut **Giulia Santelli** pitää kainuulaisten luontosuhdetta ainutlaatuisena.

“Metsään liittyy täällä niin paljon asioita: se on tarjonnut suojaa ja ravintoa. Perinteen jälki näkyy metsässä. Ja tieto ja perinne säilyvät, kun siellä liikutaan lasten kanssa. Metsässä näkyy tervahautojat ja ansakuoppia.”

Kuhmossa on enemmän asukkaita kuin Santellin kotikylässä Campiglia d’Orciassa. Kylässä on 800 asukasta.

“Vuoristoalueella kylät ovat pieniä ja väestö iäkästä. Kylät ovat kuolemassa.”

Kuhmossa on Santellin mielestä samaa henkeä eli tapahtumat ovat ensisijassa ikäihmisille.

“Tapahtumat alkavat klo 13 arkipäivänä. Kuka muu sinne ehtii kuin eläkeläiset?”

Kuhmolaistuneen italialaisen mukana kulkevat molemmat identiteetit: kainuulainen ja toscanalainen.

“Olen sekä italialainen että suomalainen. Kun pääsen kuhmolaiseen metsään, nautin hiljaisuudesta, rauhasta ja kauneudesta. Toisaalta Italiassa on vilkas sosiaalinen elämä, jota myös kaipaan. Mutta Italiassa haluan jonkun ajan päästä takaisin Suomeen, missä on enemmän rauhallisuutta ja yksityisyyttä.”

Sähkötekniikan professori **Juha Pyrhönen** kertoi Etelä-Saimaan haastattelussa, että Puolustusvoimat haluaa pitää Itä-Suomen harvaan asuttuna, jotta siellä on helpompi sotia.

Sota-asiantuntija **Emil Kastehelmi** sanoo, että harvaan asutulla alueella on helpompi taistella, jos asiaa katsoo puhtaasti sotateknisestä näkökulmasta.

Toinen, perinteisempi tulkinta on, ettei rajan lähellä saisi jättää tyhjiä alueita. Vain asuttu raja on turvallinen raja. Poliitikkojen juhlapuheissa tämä tulkinta on yhä vahvoilla.

Käytäntö on sitten eri asia.

Puolustusvoimat on varautunut jo vuosikymmeniä idästä tulevaan hyökkäykseen, vaikka Venäjä, Venäjä, Venäjä -liturgiaa ei olekaan ammattisotilaiden julkisissa puheenvuoroissa kuulunut viime vuosia lukuun ottamatta. Kajaanista itään on kätkeyty maastoon huoltopisteitä. Niitä ei löydy meidän länsirajaltamme.

Puolustusvoimien tutkavalvonnalla on perusteltu sitä, että Kainuun ja Pohjois-Karjalan itäisten kuntien vaaroille ole saanut kaavoittaa tuulivoimalapuistoa. Vihreän siirtymän investoinnit ovat keskittyneet – kuten muutkin julkisen rahan kohteet – läntiseen osaan Suomea.

Esimerkiksi liikenneinfraan sijoitetut budjettivarat ovat Kainuussa kymmenesosa **per asukas** verrattuna Varsinais-Suomeen **Orpo-Purra** -hallituksen linjausten mukaan.

LUKU II

Taistelun vai tuloksen takia?

Euroopassa on viime vuosisadan aikana toiminut erilaisia terroristisia ryhmiä 18 maassa. Osa ryhmistä on ollut kansallismielisiä, ja nostan esiin kaksi eniten julkisuutta saanutta ryhmää: ETA:n ja IRA:n eli Baskien vapausrintaman ja Irlannin tasavaltalaisarmeijan. Kumpikin ryhmä on aiheuttanut yli tuhannen ihmisen kuoleman. Kohteena on ollut etupäässä poliisi- ja sotilasviranomaiset, jotka edustivat sitä tahoa, jonka järjestöt näkivät estävän alueen itsenäisyyden.

Sekä Irlanti että Baskimaa sijaitsevat reuna-alueilla. Maisema on karua, ja elämisen mahdollisuudet ovat olleet rajalliset. Alueet ovat kärsineet nälänhätää, kuuluisimpana Irlannin perunaruton aiheuttama perunasadon menettäminen usean vuoden ajan vuosina 1845-1852. Miljoona irlantilaista kuoli ja kaksin verroin enemmän muutti siirtolaiseksi Yhdysvaltoihin.

Baskit seurasivat alueen lehdissä mielenkiinnolla Irlannin itsenäisyyspyrkimyksiä jo 1910-luvulla. Britit toivat puolestaan omaa kulttuuriaan ja näkemystään esille varsinkin Bilbaossa. Bilbaon ja Britannian satamien välillä oli vilkas tavaraliikenne ennen Espanjan sisällissotaa 1936-1938.

'If I had to chose in Spain, I believe that the Basque Government would more closely conform to our system than that of Franco or the Republic.'

Ulkoministeri Anthony Eden 1937 parlamentille

Bilbao (euskaraksi Bilbo) on Baskimaan suurin kaupunki. Entinen laivanrakennuskaupunki on käynyt rakennemuutoksen ja teollisuuden sijasta kaupunki tunnetaan kulttuuristaan. Avautuvaa ruusua kuvaava Guggenheimin taidemuseo on tunnetuin uuden Bilbaon maamerkeistä.

Bilbaon lentokentällä on opastauluissa teksti ensin euskaraksi, sitten englanniksi ja vasta viimeiseksi espanjaksi. Suomalaisena euskaran lauseiden sanat muistuttavat suomea. Myös kadulla näkee suomalaisia sanoja..

Baskien vapausrintama ETA (Euskadi ta Askatasuna) ajoi terroristisin keinoin Baskimaan itsenäisyyttä Espanjasta. Tavoitteena oli yhdistää myös eteläisen Ranskan alueella olevat baskialueet. ETA:n iskut kohdistuivat poliisiin ja armeijaan, mutta autopommit surmasivat myös siviilejä. Kaikkiaan väkivallan uhreina kuoli lähes tuhat ihmistä. Menehtyneistä osa oli baskeja.

ETA jätti terrorin 2017. Se luovutti viranomaisille kahdeksan Ranskassa sijaitsevan asekatkónsa koordinaatit. Katkóissa oli ETA:n oman ilmoituksen mukaan 118 pistoolia, kivääriä ja automaattiasetta, 25 700 ammusta ja 2 875 kilogrammaa räjähteitä.

ETA:n hiipumiseen on monta syytä. ETA:n toimintaa tutkineen **Paddy Woodworthin** mukaan yksi syy ETA:n kuihtumiseen oli islamilaisen terrorismin nousu 2000-luvulla. Heidän terrori-iskunsa saivat vapaustaistelun hohdon kaikkoamaan myös ETA:n ympäriltä. Myös osa järjestön johtajista oli saatu kiinni.

Järjestön jäseniä on edelleen vankilassa. ETA:n kannattajat vaativat Espanjaa vapauttamaan heidät tai vähintään siirtämään vangit eri puolilla Espanjaa olevista vankiloista Baskimaan vankiloihin lähemmäksi heidän perheitään.

Baskien salamurhiin ja autopommeihin liittyvä osaaminen ei ilmeisesti ole täysin hävinnyt katukuvasta. Bilbaossa huhutaan baskikansaa puolustavista aktivisteista. Poliisien ja sotilaiden sijasta pommit räjähtävät kovia huumeita myyvien autoissa.

Bilbaon laitakaupungilla on ovi, joka johtaa pieneen baariin. Siellä kokoontuvat ETA:n kannattajat. Baaritiskillä on keräyslippaita ja seinällä on puisia laattoja kunniatauluina. Niissä on vankilassa menehtyneiden ETA:n jäsenten nimet, piirretty kuva ja kuolinpäivä.

Baaria ei löytäisi, ellei tietäisi missä se on. Ulkona ei ole olutmerkkien mainoksia, ei baarin nimeä valokirjaimin.

Baaritiskin takana seisoo nuori nainen, **Maider Cardenas**, lempinimeltään Mai. Hän sanoo taistelevansa Baskimaan itsenäisyyden ja baskinkielen puhumisen puolesta.

"Baskimaan lippu on vain symboli. Todellinen kansamme yhtenäisyys on muuta. Baskit tuntevat sen aina syvällä sisimmässään, kulttuurissaan ja kielessään."

Jo ETAssa oli vahva sosialistinen, suorastaan marxilainen lataus. Myös Cardenas haluaa nähdä tasa-arvoisen maailman.

"Maailman, jossa me kaikki olemme tasa-arvoisia, eikä Espanjan valtion sorrettuja."

Carnedasilla on lyhyt tukka. Bilbaon kaduilla näkee naisia, joiden etutukka on leikattu todella lyhyeksi, mutta sivuilta ja takaa se on pitkä. Tukkamalli viestii, että nainen on baski tai ainakin kannattaa Baskimaata.

"Kun baskimiehet olivat merellä, naiset hoitivat taloustyöt, myös polttopuut. Kun naisen etutukka kasvoi silmille, hän kumartui maahan, levitti etutukkansa pölkyn päälle ja toinen nainen katkaisi etutukan kirveellä."

Bilbaossa asuva **Urtzi Ihatza** kertoo, että Espanjan vankiloissa on edelleen 280 baskia. Pitkien vankeustuomioiden lyhentämistä on ajettu muun muassa Amnesty Internationalin vetoomuksessa.

Ihatza kuuluu yhdistykseen nimeltä "Euskal Nortasuna Elkartea": se on baskien identiteetin ja baskin kielen puolesta toimiva yhdistys, jolla on 38 000 jäsentä.

Hän ei tunnusta Espanjan valtiolta, vaan puhuu Kastilian ja Manchan alueista. Euskaraa eli baskinkieltä osaava Ihatza pitää oikeudestaan puhua omaa kieltään asioidessaan viranomaisten kanssa.

"Kun hain henkilöllisyystodistusta, poliisit tarvitsivat tulkin, koska he puhuivat vain espanjaa eivätkö euskaraa, vaikka toimivat Baskimaalla."

Kielen merkitys on Urtzi Ihatzalle todella tärkeä. Hän innostuu, kun kerron löytäväni euskarasta useita sanoja, jotka ovat selvää suomea. Virallinen tulkinta on, että euskara on isolaattikieli, joka

on säilynyt eristeisellä alueella vuosituhansien, kymmenien tuhansien vuosien ajan. Vuoristojen ja kukkuloiden eristämä alue on auttanut baskeja selviytymään monen eri miehittäjien alla.

Euskaran opetus pyrittiin kitkemään pois Francon Espanjassa. Nykyisin kielenopetus on jälleen mahdollista. Ihatza laskee, että euskaraa puhuu noin miljoona ihmistä. Murteita on useita.

Baskien asema on parempi kuin Francon diktatuurin aikana, mutta se ei tyydytä baskien kulttuuritoimijoita. Ihatza näkee, että baskien yhtenäisyyden tulisi ylittää valtionraajat. Baskimaan itsenäisyyttä Espanjasta ja Ranskasta kannattaa noin viidennes baskimaassa asuvista. Sama suhde on karkeasti euskaraa ja espanjaa puhuvilla.

Baskit taistelivat Espanjan sisällissodassa tasavaltalaisten puolella. Baskimaa menetti autonomiansa Francon falangistien voitettua sodan. ETA jatkoi osin tasavaltalaista perinnettä ja piti vihollisenaan oikeistodiktatuuria. Francon kuoleman jälkeen saatu Baskimaan autonomia ei lopettanut kuitenkaan iskuja, vaan ETA oli aktiivisimmillaan 1980-luvulla.

Britti **Giles Tremlett** on kirjoittanut Espanjan aaveet eli Ghosts of Spain -kirjassaan Espanjan sisällissodan jälkipuinnin hankaluuksista. Monessa kylässä on merkitsemättömiä hautoja, joihin on jätetty tasavaltalaisena tai jopa sosialistisena pidettyjä espanjalaisia. Surmaajat ovat tehneet merkittävän uran Francon Espanjassa, eivätkä perillisetkään halua tehdä tilintekoa vanhempien menneisyydestä. Vasta viime vuosina hautoja – ja haavoja – on kaivettu auki.

ETA:n tekemistä iskuista iso osa, jopa 300, on edelleen selvittämättä.

Espanjan miesten jalkapallojoukkue juhli kesällä 2024 Euroopan mestaruutta. Kaikkialla EM-voitto ei kuitenkaan innostanut. Espanjan joukkueen pelaajien Mikel Merinon ja Mikel Oyarzabalin kotikylässä Elorriossa tuoretta mestaruutta ei ole otettu vastaan pelkästään iloisissa merkeissä. Kylässä sijaitsevan rakennuksen julkisivulle on ripustettu lakana, jossa lukee ”ei sulautumiselle Espanjan maajoukkueeseen”, kertoo ruotsalainen Aftonbladet. Lakanassa oli kutsuttu baskien maajoukkuepelaajia pettureiksi.

Elorrian kylä kuuluu Baskimaahan.

Anekdootilta tuntuva tapaus asettuu laajempaan kontekstiin, kun tiedetään urheilun ja erityisesti jalkapallon merkitys paikallisille.

Bilbaon oma jalkapalloseura Athletic, joka tunnetaan pääsarjassa Athletic Club Bilbaona on pitänyt seuran toimintanuorana, että edustusjoukkueen pelaajien tulee olla lähtöisin seitsemästä Baskimaakunnasta. Aiemmin pelaajien tuli olla myös syntyperäisiä baskeja, mutta tästä joustetaan, kunhan kotimaakunta on Baskimaalla.

Joukkue on voittanut kahdeksan pääsarjan mestaruutta, ja on FC Barcelonan ja Real Madridin lisäksi ainoa seura sarjassa, joka ei ole koskaan pudonnut alemmalle sarjatasolle. Seura on baskeille ylpeyden aihe.

Baskimaan vaakunan ja lipussa on kolme väriä: punainen, valkoinen ja vihreä. Joukkueen kotipaidassa on väreistä kaksi eli punainen ja valkoinen. Baskiseura on yksi harvoista Espanjan pääsarjajoukkueesta, jotka ovat jäsentensä omistamia, eivätkä yksityisiä yrityksiä.

Espanjassa on toiminut muitakin separatistijärjestöjä. Esimerkiksi Kataloniassa toimii Catalan National Assembly (Assemblea Nacional Catalana, ANC) ja Catalan European Democratic Party (Partit Demòcrata Europeu Català, PDeCAT), jotka ajavat Katalonian itsenäisyyttä. Nämä järjestöt ovat kuitenkin toimineet rauhanomaisemmin kuin ETA.

Katalonian itsenäisyystaistelu oli muutama vuosi sitten julkisuudessa. Katalonian parlamentti äänesti alueen itsenäisyydestä lokakuussa 2017 julistaen Katalonian tasavallan. Espanjan keskushallinto mitätöi itsenäisyysjulistuksen ja otti Katalonian suoraan hallintaansa.

ETA:n aktivistien tavoin myös itsenäisyyttä ajaneet nokkamiehet pakenivat Pyreneiden yli Ranskaan pakoon Espanjassa odottavaa vankilatuomiota.

Irlannin tasavaltalaisarmeija eli IRA on ETA:n tavoin vasemmistonationalistinen järjestö. Vuodesta 2005 lähtien järjestö on jättänyt aseellisen toiminnan, vaikka järjestöstä erottautunut ryhmä ei ole lopettanut iskuyrityksiään.

IRA on sirpaloitunut historiansa aikana useasti. Pohjois-Irlannissa itsenäisyyssaatteeseen sekoittui uskonto: irlannin katolilaiset vastaan englantilaiset protestantit. Väkivalta leimusi vuosikymmeniä. Terroriteot eivät olleet vain IRA:n yksinoikeus

IRA sai paljon jäseniä, kun brittisotilaat surmasivat aseettomia mielenosoittajia Derryn verisunnuntaina vuonna 1972. Verisunnuntaina kuoli 14 irlantilaista.

And the battle's just begun

There's many lost, but tell me who has won?

The trenches dug within our hearts

And mothers, children, brothers, sisters torn apart

Sunday, Bloody Sunday

Irlantilaisen yhtyeen U2:n kappale Sunday Bloody Sunday, joka kertoo Derryn verisunnuntaista.

Derryn tragedia toi järjestölle uusia jäseniä. IRA myös laajensi pommi-iskuja ja salamurhia Englantiin. Reilun kolmen vuosikymmenen aikana IRA:n on laskettu aiheuttaneen lähes 2000 ihmisen kuoleman, joista yli puolet kuului brittijoukkoihin. Siviilejä iskuissa kuoli noin 600, pääasiassa protestantteja.

IRA:n poliittisena siipinä pidetty kansallismielinen vasemmistopuolue Sinn Féin voitti 2020 Irlannin parlamenttivaaleissa vaalit ja nousi 24,5 prosentin äänisaaliilla maan suosituimmaksi puolueeksi.

Poliittisesta menestyksestä huolimatta taistelu jatkuu niin sanotun Uuden Irlannin tasavaltalaisarmeijan nimissä (New IRA). Järjestö on ilmoittanut olevansa muutamien pommien ja salamurhien takana. Uusi IRA pyrki iskemään myös Yhdysvaltain presidentin Joe Bidenin vierailun aikana. Järjestö on myös asettanut pommeja Pohjois-Irlannin poliisiviranomaisten autoihin.

Pohjois-Irlannin ja Irlannin raja on noussut eurooppalaiseen keskusteluun Ison Britannian Brexitin kautta. Irlannin saaren halkaiseva 500 kilometrin pituisesta rajasta tuli EU:n ulkoraja. Irlannin ja Brittien keskinäisellä sopimuksella rajalle ei tulisi tullirajaa eikä rajan yli liikkuvia tavaroita tarkisteta kuin poikkeustapauksissa.

Pohjois-Irlannin ja Irlannin tasavallan välisellä rajalla on noin 275 rajanylityspaikkaa. Vertailun vuoksi koko EU:n itäisellä ulkorajalla Suomesta Kreikkaan rajanylityspaikkoja on alle puolet tästä eli 137, ja niistäkin osa on kiinni.

Brittien ero Euroopan unionista ratkaistiin kansanäänestyksessä. Asiantuntijat ovat olleet yhtä mieltä siitä, etteivät Brexitistä äänestäneet tienneet, mitä kaikki ulottuvuuksia ero aiheuttaa. Pohjois-Irlannin katolilaisten keskuudessa toivottiin, että Brexit toisi koko Irlannin yhteen. Tämä haave ei toteutunut, sillä Britannia tyrmäsi koko idean nopeasti.

LUKU III

Raja siirtyy, syrjäisyys säilyy

Toukokuun 15. päivänä 2024 mies ampui ja haavoitti vakavasti populistipääministeri Robert Ficoa. Hän perusteli hyökkäyksen syyksi erimielisyyteen Ficon hallituksen harjoittamasta tiedotusvälineisiin ja oikeuslaitokseen kohdistuvasta kurinpidosta.

BBC News

Slovakia on itäisempi osa entistä Tsekkoslovakiaa. Tsekin tasavalta ja Slovakia erosivat toisistaan vuonna 1993 niin sanotun samettieron kautta. Mielipidetutkimuksissa vain reilut 30 prosenttia slovakialaisista kannatti eroa.

Toisin kuin Jugoslaviassa, Tsekkoslovakian jakautuminen sujui ilman väkivaltaisuuksia. Tsekin tasavalta otti käyttöönsä Tsekkoslovakian vaakunan. Slovakia sai keksiä uuden.

Kolme vuotta eron jälkeen Slovakia huomasi jääneensä Tsekin tasavallan keltasta: talouskasvu oli hitaampaa, bruttokansantuote alhainen ja teollisuus oli keskittynyt puolustusteollisuuteen, mikä oli menestynyt pääasiakkaansa Varsovan liiton hajottua.

Vajaan kuuden miljoonan kansalaisen Slovakian työttömyys on ollut Euroopan korkeimpia. Euroopan unionin jäsenmaana, NATO:n jäsenmaana sekä euromaana Slovakia on sitoutunut läntisen Euroopan arvoihin.

Venäjän ymmärtäjiä on maassa kuitenkin enemmän kuin Tsekin tasavallassa. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan herätti slovakialaisten haastateltavien mukaan suoranaista innostusta joissakin äänekkäissä venäläismielisissä slovakeissa.

Unkarin tavoin Slovakia on ottanut askeleita kohti tuomioistuinten politisointia. Mediakenttää on myös kuristettu hallitusmyönteiseksi. Länsimaistuneille slovakeille tämä on väärä suunta, mistä kumpuaa myös väkivaltaa, kuten pääministeri **Robert Fico** ampuminen.

Slovakia kipuilee myös kansallisen identiteettinsä kanssa. Valtaosa slovakeista on länsislaavilaista kieltä puhua slovakkeja. Maassa on rajasiirroista johtuen vähemmistöjä. Osa länsiosan kylistä on jakautunut niin, että osa kuuluu Tsekin tasavaltaan, osa Slovakiaan. Rajan liikkuminen ei ole muuttanut alueen ominaispiirrettä: se on edelleen keskuksista katsoen rajamaata, jossakin syrjässä.

Slovakian suurin vähemmistö on unkarilaiset, ja heitä on joissakin eteläisen ja itäisen Slovakian kaupungeissa ja kylissä jopa enemmistö.

Slovakiassa asuva **Kristian** on yksi Slovakian unkarilaisista.

”Slovakia on synnyinmaani, mutta en samaistu tähän kulttuuriin. Identiteettini on unkarilainen. Esi-isäni olivat unkarilaisia, ja huolimatta historiallisista tapahtumista johtuvista rajojen siirtymisistä, he pysyivät aina unkarilaisina. Toisaalta Unkarissa minua pidetään slovakkina.”

Kristian haaveilee muutosta korkeamman elintason maihin. Slovakiassa palkat ovat ammattilaisille noin puolet, mitä esimerkiksi naapurimaassa Itävallassa.

Slovakian talouden yskiminen näkyy kansallisen identiteetin kannalta tärkeissä kulttuurimuistomerkeissä. Kulttuurialalla maisterin tutkinnot Bratislavan yliopistossa suorittanut **Alexa** sanoo, että valtaosa pääkaupunki Bratislavan keskeisistä maamerkeistä on Itävalta-Unkarin aatelisten ja kuninkaallisten rakentamia.

”Slovakit eivät arvosta näitä kulttuurimuistomerkkejä. Heillä ei ole mitään ongelmaa antaa suuren osan niistä rappeutua. He sanovat, ettei ole rahaa korjata niitä. Slovakit saivat nämä muistomerkit lahjaksi, ja lienee luonnollista, että he eivät kunnioita niitä yhtä paljon kuin esimerkiksi Prahassa ja Budapestissa.”

”Mietin usein, mitä muiden maiden kansalaiset ajattelevat Slovakiasta. Mitä he esimerkiksi ajattelevat, kun he kävelevät Bratislavan vanhassa kaupungissa ja näkevät graffiteja jokaisessa historiallisessa rakennuksessa.”

Tsekkoslovakia sai toisen maailmansodan jälkimainingeissa lisämaata Unkarilta. Yksi valtiota vaihtanut alue oli **Hedviga Pospisilovan** kotikaupunki Rimavska Sobota. Nykyinen slovakilaiskaupunki kuului vielä hänen äitinsä syntymän aikaan Unkariin. Tsekkoslovakiaan se liitettiin vuonna 1944.

”Kaupungissani kolmannes asukkaista on paloceja eli Slovakiassa asuvia unkarilaisia. Hautausmaalla on enimmäkseen unkarilaisia nimiä.”

Hegwigan sukulaisista osa muutti rajan siirtyessä Unkariin.

”Heillä oli mahdollisuus ottaa mukaan vain 50 kiloa tavaraa. Asunnot ja kaikki muu piti jättää.”

Vaikka hänen samassa kaupungissa asunut äitinsä asui Unkarissa, hän itse syntyi Tsekkoslovakiaan.

”Haluaisin asua edelleen Tsekkoslovakiassa. Olin tyytyväinen siellä, vaikka olemme kaksi eri kansakuntaa.”

Kun euromaa Slovakian kansalainen käy entisen kotimaansa länsiosissa eli Tsekin tasavallassa, hän joutuu vaihtamaan valuuttaa: euroista korunaan.

”Ukrainan pakolaisten liikkeessa rajoilla, joudun myös pysähtymään passintarkastukseen. Se tuntui oudolta. Olimme ennen yhdessä ja nytkin kuulumme Schengen-maihin.”

Itsenäinen Slovakia sai ylpeyden aihetta urheilusta. Slovakian jääkiekkomaajoukkue voitti MM-kultaa vuonna 2002 ollen jo sitä ennen usein mitaleilla.

”Kun katson jääkiekkoa, tunnen ylpeyttä slovakialaisuudesta. Kannatan Slovakiaa aina. Meillä oli jääkiekossa kultainen sukupolvi.”

Alppiuurheilija **Petra Vlhova** on myös Slovakian ylpeyden aihe: olympiavoittaja ja maailmanmestari.

”Jollei ole muuta millä nostaa kansallistunnetta niin se on urheilu.”

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on nostanut Eurooppaan uutta rautaesirippua. Tutkimusten mukaan selvät taloudelliset, ideologiset ja poliittiset erot rajalla aiheuttavat jännitteitä.

Rajankäynnin hiljentyminen ja raja-asemien sulkeminen välineellistetyn maahantulon estämiseksi iskee paitsi venäläisvähemmistöön myös Venäjän rajan vieressä oleviin alueisiin. Se tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi Kainuusta toinen puoli on aluetta, jolla palvelut, tavarat ja ihmiset liikkuvat vain toiseen suuntaan. Kuvittele vaikka Pirkanmaata, jossa kiellettäisiin liikkuminen Jyväskylän suuntaan.

Laajempi konflikti Venäjän johtavan liittoutuman, johon kuuluu myös Valko-Venäjä, sekä läntisen Euroopan välillä on jättänyt varjoonsa Euroopan konfliktialueet kuten Kyproksen jaon. Myös entisen Jugoslavian alueella on edelleen jännitteitä.

Turkin miehittämä Kyproksen pohjoisosan ja kyproksenkreikkalaisten eteläisen osan välisen konfliktin ratkaisu ei ole edennyt viime vuosina. Pohjois-Kyproksen turkkilaisen tasavallan itsenäisyyden on tunnustanut ainoastaan Turkki.

Kypros liittyi Euroopan unioniin vuonna 2004 ja euroon vuonna 2008. Kyproksen bruttokansantuote on alle EU:n keskitason.

LUKU IV

Ilman kotimaata

Saamelaisia elää neljän valtion alueella noin 75 000–100 000. Heitä on Suomessa tällä hetkellä noin 8 000. Vajaa puolet asuu saamelaisten kotiseutualueella Ylä-Lapissa. Norjassa asuvien saamelaisten määräksi arvioidaan noin 50 000 – 65 000. Ruotsissa saamelaisia on noin 20 000. Venäjällä asuu ehkä noin 2 000 saamelaista.

Saamen kieliä on kaikkiaan kymmenen, ja niistä kolmea, eli pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea, puhutaan Suomen maarajojen alueella. Yle Oddasat, on pohjoissaamenkieliset tv-uutiset joka arkipäivä YLE1-kanavalla.

Saamelaiskäräjälain mukaan saamelainen on henkilö, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:

- että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
- että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto-, tai henkikirjassa; taikka
- että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa.

(Lähde: Oikeusministeriö)

YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista suojelee ja edistää alkuperäiskansojen ja niihin kuuluvien yksilöiden oikeutta nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. Julistus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa syyskuussa 2007 143 jäsenvaltion tuella. Myös Suomi on allekirjoittanut julistuksen ja sitoutunut sen toimeenpanoon.

Sen sijaan Suomi ei ole ratifioinut maailman työjärjestön ILO:n piirissa tehtyä yleissopimusta numero 169, joka edellyttää osapuolivaltioilta erityistoimia alkuperäiskansojen jäsenten, instituutioiden, omaisuuden, kulttuurien ja ympäristön suojelemiseksi.

Saamelaiskäräjälaki on toinen poliittisessa päätöksenteossa jumittanut päätös.

Vaikka Suomen päätöksenteko jumittaa saamelaisasioissa, saamelaismusiikki voi hyvin. Joikaajien lisäksi esimerkiksi saamelaisräppäreiden määrä kasvaa. Kootkmiöhtt-räppiryhmä koostuu sevettijärveläisistä nuorista. He räppäävät koltansaameksi. He esiintyvät nuorten muusikkojen illassa saamelaismusiikin festivaalilla elokuussa. Osalla laulajilla on saamelaispuku, osalla urbaaniin kaupunkikulttuuriin sulahtava graafinen t-paita. Yleisö keinuu musiikin tahdissa. Inarin yössä lyövät kättä USA:n läntisen rannikon räppiskene ja Sevettijärven kolttakulttuuri.

Alkuperäiskansojen musiikkifestivali Ijahis idja, Yötön yö, tuo Inariin saamelaisten lisäksi kulttuuriväkeä ympäri Suomea. Lippujonossa kuulee myös espanjaa ja ranskaa. Kulttuuriväkeä bongaa konserteissa. Kirjailija **Katja Kettu** istuu vieressäni saamelaisen runoilijan ja muusikon **Niilas Holmbergin** uuden levyn julkistamistilaisuudessa. Toisella puolella istuu ranskalaisia kulttuuriharrastajia.

Holmberg on taiteellisen tuotannon lisäksi kunnostautunut saamelaisten paikkoihin liittyvän kulttuurin puolustajana. Maan arvo ja antikolonialismi ovat hänen tuotantonsa pääteemoja. Saamelaisuuteen kuului sukualueen sisällä liikkuminen riistan ja poronhoidon tarpeiden mukaan. Saamelaisuus kiinnostaa, ja sen tunnusmerkkejä on kiusaus hyödyntää. Tästä alkuperäiskansat ovat tarkkoina. Lux Helsinki -tapahtumassa **Katariina Sourin** teos, joka kuvaa saamelaista naista aiheutti kohun kulttuurisesta omimisesta.

Saamelaisuus voi olla kahle myös saamelaistaiteilijoille.

Saamelaisilta taiteilijoilta puuttuu taiteilijan vapaus, toteaa saamelainen ohjaaja ja käsikirjoittaja **Suvi West**.

”Koen, että saamelaistaiteilijoilla on kaksinkertaiset vaatimukset omaa taidetta kohtaan. Sen pitäisi olla sellaista, mikä menestyy ja saavuttaa kansainväliset ja suomalaiset katsojat ja sen pitäisi avautua oman kansan sisällä. Se on valtavan iso vaatimus.”

Saamelaisia paikannimiä löytyy Pohjoismaista lähes joka vesistön varrelta, ja kielentutkijoiden mukaan se osoittaa, että saamelaiset ovat asuneet vielä kolme-neljäsatavuotta sitten Oulujärven korkeudella.

Paikannimiin liittyy tarinoita saamelaisista. Tyypillinen tarinamuoto on miksi Oulujärven Alassalmelta ei saa lahnoja. Manamansalossa asunut saamelaishamaani kiroi lahnat, koska

hänen poikansa oli kuollut tuosta salmesta pyydetyn lahnan ruotoon. Miksi siika katosi siitä ja siitä joesta -tarinoita on joka puolella saamelaisten entisiä asuinsijoja, ja ne vahvistivat suomalaisissa mielikuvaa mystisistä shamaani-saamelaisista.

Ruotsissa ilmestyi 1600-luvulta lähtien runsaasti matkakirjoja ja kuvauksia Lapista, mutta näkökulma oli ulkopuolisen. Saamelaiset, joita kutsuttiin lappalaisiksi, olivat taitavia loitsujia, shamaaneja ja liikkuvat tunturilla kävellen ja hiihtäen. Tämä narraatio toistui kirjasta toiseen, aina ensimmäisestä Lapin kuvauksesta eli roomalaisen **C. Tacituksen** Germania-teoksesta (kirjoitettu v. 98).

Saamen kieltä puhuvien alue oli laajimmillaan 1000-luvulla, jolloin heitä asui Vienanmereltä ja Laatokalta Jäämerelle ulottuvalta alueelta. Saamelaisväestö asui hajallaan ja eristettyinä toisistaan, joten kantsaame hajosi vähitellen murteiksi ja saamen kieliksi. Nykyisen Suomen lounaisosaa ja Suomenlahden etelärannikkoa lukuun ottamatta koko nykyinen Suomi oli saamelaisten asuttama.

Suomalainen asutus alkoi laajentua 1300-luvulta lähtien, ja etelässä saamelaiset alkoivat hävitä sulautuessaan suomalaisiin. Yksittäisiä perhekuntia esiintyi Pohjois-Savossa vielä 1600-luvulla, Kuusamossa 1700-luvulla. Suomi oli tuolloin osa Ruotsin kuningaskuntaa.

Lappia on kutsuttu Ruotsin omaksi siirtomaaksi. Taloudellisen ja hallinnollisen otteen kiristymisen lisäksi saamelaisia pyrittiin sulauttamaan valtakulttuuriin. Sulauttaminen jatkui 1900-luvulla saakka, jolloin saamen kieltä pyrittiin kitkemään kouluissa myös Norjassa ja Ruotsissa.

Ruotsin valtakunnan hallinnon tiukkeneva ote 1500-1600 -luvuilla ulottui myös saamelaisiin. Kruunu alkoi verottaa saamelaisia, ja lisäksi hallinto edisti talonpoikien leviämistä perinteisille saamelaisalueille ja rajoitti kaupankäyntiä. Kristinuskon leviäminen vaikutti myös saamelaisiin, kun kirkko otti haltuunsa alueita, joilla saamelaiset olivat asuneet, kalastaneet ja pyytäneet riistaa. Saamelaisista kertovissa kansantarinoissa puhutaan kirkon merkityksestä yllättävän vähän. Enemmän kirkonkellon ääni häiritsi hiisiä, jättiläisiä. Kalliorotkoja kutsutaankin usein Hiidenkirkoiksi.

Vanhimmat kristilliset maakuntalait Itä-Norjasta sisälsivät kiellon, ettei kukaan saanut uskoa saamelaisiin shamaaneihin tai noitiin eikä matkustaa Lappiin hakemaan parannusta tai taikuutta. Tätä kieltoa rikottiin. Käräjäoikeuden pöytäkirjoista löytyy tapauksia, jossa saamelasten luota on haettu apua sairauksien parantamiseen. Sairauden uskottiin johtuvan vainajahenkien pahuudesta, jotka olivat vieneet sairaan sielun vangikseen aliseen maailmaan. Shamaanilta odotettiin tilanteen palauttamista tasapainoon. Hänen oli oman vapaasielunsa muodossa käytävä hakemassa sielu alisesta takaisin. Tällä matkalla häntä auttoivat hänen eläinhahmoiset apuhenkensä. Jos haku alisesta onnistui, sairas parani.

Samaan luonnonuskontoihin kuuluvaan ajatusmalliin tutustuin Mongolian paimentolaisten joukossa. Maan alinen oli menneisyys, jossa tavattiin kuolleita henkiä. Maan päällä oli nykyisyys ja ylhäällä tulevaisuus, ikuinen sinitaivas. He myös kunnioittivat pyhiä paikkoja, ja esi-isien maata.

Kun Suomi oli 1800-luvun lopulla osa Venäjän keisarikuntaa, suomalaisia siirtyi Norjan pohjoisosiin pakoon sotaväenottoa eli lähes varmaa kuolemaa mutta myös nälkää.

Veikko Haakana kuvaa Meren Soutajia -kirjassaan (1973) miten merisaamelaiset opettivat suomalaisille merenkulun, kalastuksen ja veneiden teon taidot. Vastalahjaksi he toivat maanviljelyksen ja karjanhoidon taidot.

”Niin elämän edellytyksen monipuolistuivat noilla perin – niille joilla oli intoa ja alttiutta.

Lappalaisilla ei ollut. He, seudun alkuperäiset asukkaat, siirtyivät vähin erin pois. Tai jos eivät siirtyneet, loppuivat sukupuuttoon vuosien ja vuosikymmenien aikana.”

Saamelaisten ja suomalaisten konflikteista on sekä juridista tietoa mutta myös perimätietoa. Tyypillinen tarina on, että Oulujärven alueen erämaihin siirtyneet savolaiset ovat ottaneet lappalaisilta maat ja kalavedet omikseen. Jos nämä eivät ”hyvällä antaneet, niin otettiin pahalla”.

Suomalaiset ottivat omikseen - hyvällä tai pahalla - parhaimmat kalastuspaikat ja metsästysmaat. Kansantarinoissa tulee esille jopa ahneuden aiheuttamia surmatekoja.

Osassa alueista saamelaiset saivat jatkaa pyyntiä alueella, mutta heidän piti maksaa veroa riistana ja turkkeina. Paikannimet saattavat kertoa näitä verotuspaikkoja eli esimerkiksi Rahajärvi tai Rahajoki on perinteen mukaan ollut verotuspaikka saamelaisille.

Anna-Maria Magga on kutsunut suomalaisten harjoittamaa kolonialismia asutuskolonialismiksi. Esimerkkinä Magga käyttää muun muassa Ounastunturin rengasaitaa, joka rajasi suuren määrän

saamelaisten talvilaitumia. Perimätiedon mukaan aidan rakentamisen jälkeen vuosina 1907–1933 Ounastunturin alueella murhattiin yhteensä neljä saamelaista. Tapauksia ei kuitenkaan koskaan tutkittu sen tarkemmin viranomaisten toimesta eikä ketään tuomittu.

Saamelaisten oikeuksien ajaminen edellyttää Maggan mielestä laajaa tutkimusta, mutta myös kansalaisaktivismia.

”Alkuperäiskansatutkijat ovat todenneet, että kolonialismi on kuin kuolemantanssia valtion kanssa: osallistuminen valtioiden poliittisiin ja oikeudellisiin areenoihin ei ole tuonut toivottua tulosta alkuperäiskansojen oikeuksien edistämiseksi paikallisella tai globaalilla tasolla.”

Kuvaliite

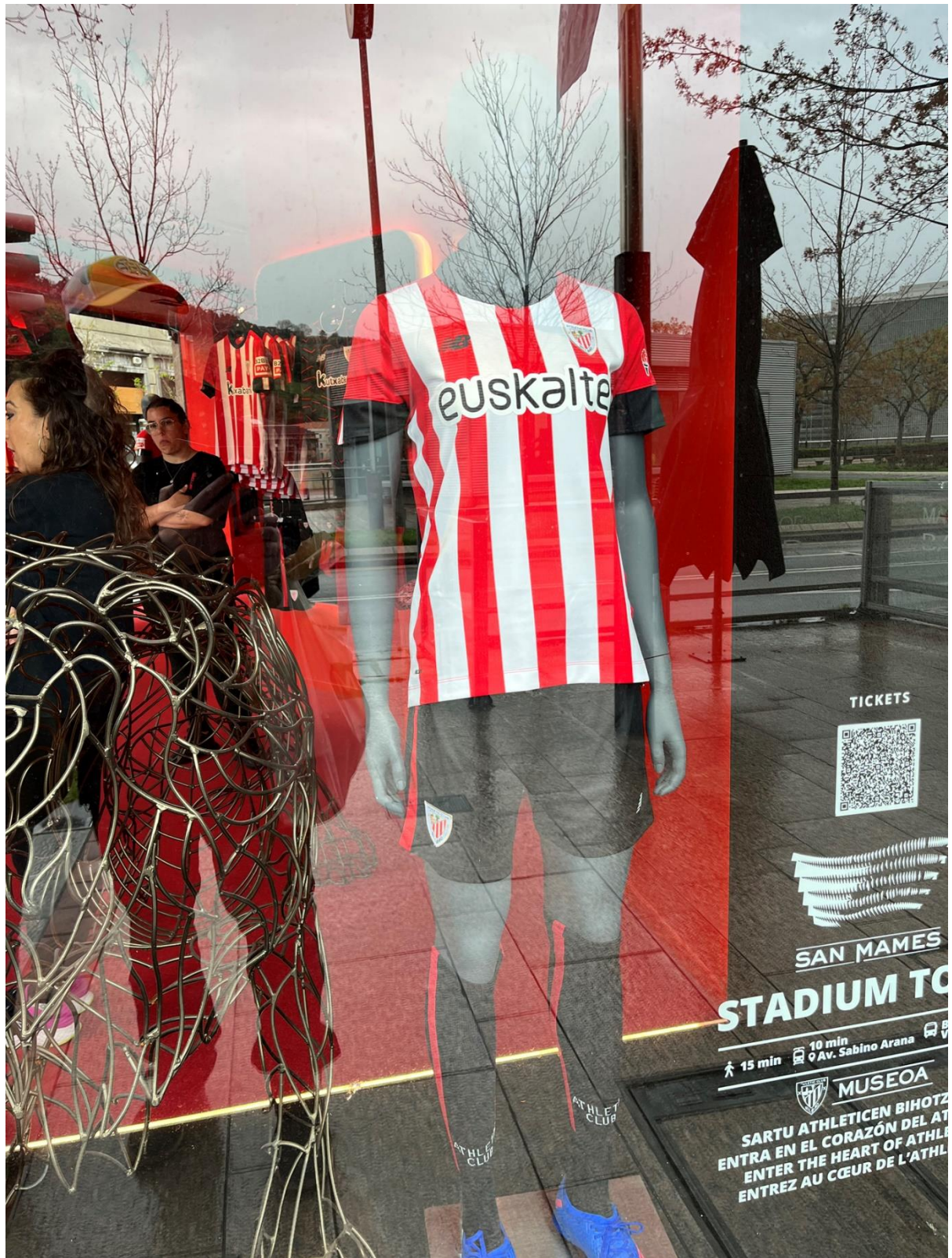

**NO FARMERS
NO FOOD**

Kuvatekstit:

Bilbao 4/2023. Baskinationalistien suosima baari ei koreile neonvaloilla.

Seinällä muistetaan menehtyneitä ETA:n jäseniä. Alhaalla Igor Gonzalesin muistolaatta. Hän teki itsemurhan vuonna 2020 vankilassa.

Mai Cardenas työskentelee baskiaktivistien suosimassa baarissa. Baaritiskin etualalla voi jättää kolikoita mm. vankilassa edelleen olevien ETA:laisten hyväksi.

Urtzi Ihatza uskoo, etteivät Euroopan valtiot perustu kansallisuuksiin. Espanja on hänelle Kastilian ja Manchan maakuntia, joilla ei ole oikeutta sanella Baskimaan asioita

Baskimaa ei ole Espanjaa eikä Ranskaa, kertoo tarra Bilbaossa.

Itsenäisyyttä julistava kirjoitus Bilbaossa.

Baskimaan suurimman kaupungin Bilbaon katukuvassa näkyy kaupungin teolliset juuret.

Bilbaon kasvojenpesuun kuuluvat taide- ja kulttuuri. Guggenheimin museo on yksi Bilbaon vetonauloista.

Uskonnollisuus näkyy ja kuuluu Baskimaassa. Pääsiäisen kulkueet kiertävät katuja.

Athletic Bilbao hyväksyi pitkään vain baskeja joukkueeseen. Nykyisin edustusjoukkueeseen kelpuutetaan myös muut, kunhan he ovat syntyneet Baskimaassa.

Hollannin maatalousvaltaiset alueet kokevat jääneensä keskushallinnon pettäviksi.

Hollannin maatalouden puolesta kampanjoidaan myös tarroin ja nettikampanjat.

Mielenosoitukset maatalouden puolesta herättävät paikallisissa monenlaisia tunteita.

Amsterdam ja muut suuret kaupungit ovat enemmän huolissaan pyöräilyn turvallisuudesta ja palestiinalaisten oikeuksista. (sivut 45-49)

Slovakian pääkaupungissa Bratislavassa on sekä Itävalta-Unkarin aikaisia rakennuksia että sosialistista muotokieltä noudattelevia lähiöitä. Wieneriin pääsee bussilla ja junalla muutamalla eurolla ja puolella tunnissa.

Hedviga Pospisilovan äiti on syntynyt Unkarissa, hän Tsekkoslovakiassa ja hänen tyttärensä Slovakiassa. Suku on asunut koko ajan samassa kaupungissa.

Bratislavan vanhaa kaupunkia.

Tonava yhdistää Bratislavan.

Työttömyys on Slovakiassa korkealla. Myös palkat ovat alhaiset verrattuna Tsekin tasavaltaan tai toiseen naapurimaahan Itävaltaan.

Giulia Santelli asuu miehensä Risto Heikkisen kanssa Kuhmon Saarikoskella. Suomeen Giulia toi musiikki ja suomalainen kansanperinne.

Kuhmon keskusta joulukuussa on hiljainen. Kaupungin kiireisimmät viikot ovat kaksi viikkoa kestävä Kuhmon kamarimusiikkijuhlat heinäkuussa-

Lieksan Ruunaan raja-asema on lakkautettu. Rajamiehet ovat siirtyneet etelän vilkkaimmille raja-asemille. Matkaa Venäjän rajalle on muutama kilometri.

Kaksi tekoölyllä tehtyä valokuvaa Adoben Firefly- ohjelmalla. Miltä näyttää itäinen Suomi tekoölyn mukaan? Ylemmässä on dronemainen kuva vesistöistä ja metsästä, alimmaisessa näkyy jo asutuksen jälkiä.

Suomussalmen kirkonkylä on hiljennyt muutaman vuosikymmenen aikana. Väkiluku on laskenut puoleen vuodesta 1980, jolloin Suomussalmella oli noin 13500 asukasta. Vuonna 2024 suomussalmelaisia on 7000. Kirkonkylästä itään sijaitsee Raatteentie, joka on kuuluisa talvisodan aikaisesta mottitaistelusta. Raatteentien taisteluihin tutustutaan muun muassa Yhdysvaltain sotilasakatemiassa West Pointissa.

Inarinjärvi.

Idahis Idja tuo Inariin elokuussa sekä saamelaisia että saamelaisen kulttuurin ystäviä.

Saamelaisnaisten korut ja asut ovat näyttäviä.

Poronsarvista rakennettu teltan runko saamelaisten kulttuurikeskuksen Sajoksen etupihalla.

Saamelaisia Idahis Idja -kulttuurifestivaaleilla Inarissa 2024.

Lapland Shop myy turisteille Lappia vastapäätä saamelaismuseum Siidaa.

Koristelut Siidan markkina-alueella.

Niilas Holmberg myy Siidan aulassa uutta levyään.

Ijahis Idjan ulkolavalla pääsevät ääneen myös aloittelevat saamelaismuusikot.

Siidan saamelaismuseum esittelee saamelaisten kulttuuria ja luontosuhdetta. Museo valittiin vuoden 2024 eurooppalaiseksi museoksi.

Loppusanat

Syrjäseutu, synonyymisanakirjan mukaan myös erämaa, takamaat, korpi, lande, takamaa tai peräkylä, on paitsi maantieteellinen alue, myös henkinen tila ja mielikuva.

Itä-Suomen yliopiston tutkijat ovat selvittäneet Ilomantsia esimerkkinä käyttäen syrjäseudun olemusta. Tutkimuksen mukaan olennaista on huomata, että syrjäseudun, reuna-alueen määritelmä muuttuu sen kukaan mistä ja kuka sitä havainnoi. Ilomantsista käsin maailmaa tarkastellen syrjäseutua eivät ole itärajan pienet kylät vaan Helsingin Itäkeskus.

Tutkija **Risto Turunen** kertoo pohtineensa, onko Helsingissä syrjäseutua.

”Ensimmäisenä minulle tuli mieleen Itäkeskus. Se on aika syrjäinen paikka. Ainakin Ilomantsista, Joensuusta tai miksei vaikka Senaatintorilta Helsingistä katsottuna. Eli syrjäisyys eletään ja koetaan mielikuvina, joihin liitetään erilaisia tunteita ja kokemuksia.”

Hollanti, Alankomaat on Kainuusta käsin keskellä Eurooppaa. Maan sisällä on kuitenkin selvä jakolinja oikean Hollannin (isot kaupungit) ja vanhoillisen maaseudun välillä, missä halutaan tukeutua aikansa eläneisiin tuotantotapoihin ja elämäntapaan.

Sama jakolinja löytyy mistä tahansa maailmaa, kaupunkia tai valtiota. Kainuussa Kajaani käyttäytyy maakuntakeskuksena kyliä kohtaan samalla lailla kuin pääkaupunkiseudun päättäjät Kainuuta kohtaan: palvelut ja työpaikat keskitetään keskukseen. Pakkoko on jonkun jossain Saarenmäessä tai Laakajärvellä asua, toteaa kuntapäättäjä paikallislehden toimittajalle.

Nuorisotutkimusseuran aloitteesta Itä-Suomen yliopiston tutkijat ovat selvittäneet syrjäseudun nuorten elämää. Vuonna 2025 päättyvä tutkimus on jo tässä vaiheessa huomannut selvän eron nuorten miesten ja naisten välillä.

Yliopistonlehtori **Mari Käyhkö** näkee eron nimenomaan paluumuutossa takaisin kotikuntaan. Tämän varaan monen kunnan markkinointihankkeet perustuvat.

”Tytöt, jotka meillä on vielä jäljellä tutkimuksessa, kukaan niistä ei ole palaamassa. He kyllä puhuvat siitä, että heistä ei koskaan ehkä tule ihan täysin kaupunkilaisia. Kun heillä on perhettä niin haluavat olla jossain välimaastossa sen kaupungin ja syrjäseudun välissä. Rauhallisuus ja luonto jollain lailla vetävät puoleensa ja ajatus siitä, että omat lapset saisivat elää jollain lailla samankaltaisissa ympäristöissä kuin he itse, mutta sellaisessa, jossa on palveluja.

Pojat ovat enemmän niitä, jotka sinne ovat sitten palanneet tai palaavat.”

Käyhkö pitää yllättävänä, että suomalaisista syrjäseuduilla asuvien nuorten tutkimuksessa nousee esiin samoja teemoja ja ajatuksia kuin muuallakin. Olipa maailmankolkka mikä tahansa, ongelmat ja huolet, ilot ja surut ovat samoja.

”Luettiinpa me australialaisista syrjäseutunuorista tai kanadalaisista syrjäseutunuorista tai tsekkiläisistä tai norjalaisista, niin ne ovat ne ihan samat kysymykset esillä.

Syrjäseudun nuorilla se aika menee bussissa istumiseen ja bussin odotteluun ja pitkiin koulupäiviin, että viideltä-kuudelta pitää lähteä bussiin tai herätä ja lähteä kohti bussia, ja sitten ehkä kuudelta ollaan illalla kotona. Että siihen ei kauheasti jää vapaa-aikaa.”

Uutiset kesällä ja syksyllä kertovat Koillis-Suomen raja-asemien läheisyydessä olevien ostoskeskusten alennustilasta ja yritysten konkurseista. Komiteoita Itä-Suomen tilanteen parantamisesta perustetaan ja aloitteita kirjoitetaan.

Itäisen Suomen raja-asemat ovat olleet kiinni koko vuoden 2024 ajan. Suomen ja Venäjän rajojen avaamisesta ei ole ainakaan julkisuudessa esitetty suunnitelmaa.

Investoinnit venäläisten matkailijoiden varaan on jälkiviisaasti ajatellen pitänyt sulkea jo kymmenen vuotta sitten, kun Venäjä valloitti keväällä 2014 Ukrainalta Krimin niemimaan ja aloitti sodan Itä-Ukrainassa. Ruplan kurssi romahti, ja sen myötä vähenivät venäläismatkailijat Itä-Suomessa.

Suomesta tuli pakotteiden kautta Venäjän johdolle ja sen hallitseman mediakentän kautta myös kansalaisten silmissä vihamielinen maa. Tämä näkyi myös suhtautumisesta suomalaisiin Venäjän Karjalassa. Kahvilla tai oluella karjalaiskylässä piipahtaneista suomalaisista tehtiin ilmoitus mahdollisista vakoojista. Aiemmin suomalaisten kanssa vaihdettiin kyläbaarissa kuulumiset ja kilisteltiin hyvien naapuruhteiden kunniaksi.

Suomessa on esiintynyt nyt samanlaista vainoharhaisuutta venäläisiä kohtaan, vallankin jos he sattuvat liikkumaan voimalinjojen tai vesilaitosten läheisyydessä.

Venäläismatkailijoista ei ole Itä-Suomen pelastajaa ainakaan lähitulevaisuudessa. Kaupankäynti ja yritysten välinen yhteistyö, investoinnit ja taloudellinen aktiivisuus ovat jumissa vielä vuosia, ellei vuosikymmeniä.

Suunnitelmallinen supistaminen on reuna-alueiden tulevaisuusnäkökulma. Väestöennusteet toteutuvat kurjempana kuin pessimistisin tutkija uhkasi kolme vuosikymmentä sitten.

Supistuva talous, vanheneva väestö, kohoavat terveyst- ja sosiaalikulut sekä pelko viimeisten palvelujen menettämisestä on taantuvien, usein syrjäseudulla sijaitsevien kuntien todellisuutta. Veroäyriä nostetaan vuosittain ja sekään ei riitä.

Kuntien talouden pitäisi rakentua kasvun varaan: enemmän asukkaita, enemmän verotuloja, nuoria, työikäisiä, yrityksiä. Näillä eväillä kunnan talous nousee, valtionosuudet kasvavat, rakennetaan ja investoidaan. Joka kuukausi on jossain päin harjannostajaiset.

Kasvun harha ei toteudu kuin harvalla paikkakunnalla. Kasvu toisella paikkakunnalla on supistumista toisella, toisilla.

Italiassa pienet vuoristokylät yrittävät houkutella uusia asukkaita tarjoamalla asuntoja eurolla. Siihen tosin liittyy velvollisuus korjata asunto, mikä tuo elinvoimaa alueen rakennusyrityksille ja kauppoille, ennen kuin unelma italialaisesta villasta toteutuu. Pienestä vuoristokylästä keskisestä Italiasta kotoisin oleva **Anna Fioravanti** sanoo maisemien olevan huikeat, mutta kulkeminen vaikkapa kouluun tai kauppaan kestää mutkaisia vuoristoteitä tunnin. Hänen kotikylässään asuu lähinnä vanhoja ihmisiä, ja kylä vilkastuu vain elokuun lomaviikoilla ja joulun aikaan, kun muualle muuttaneet saapuvat tervehtimään sukulaisiaan.

Euron tontteja tarjotaan myös Suomessa. Peltoaukealle pienellä paikkakunnalla sijaitseva tontti ei kuitenkaan vastaa sitä mielikuvaa, mitä maalle muutosta haaveilevalla kaupunkilaisperheellä on. Talon pitää olla hirrestä, järven tai vähintään joenrannalla, rauhallinen sijainti, mutta lähellä palveluita.

On toinenkin vaihtoehto. Laatia supistuvien, vanhenevien paikkakuntien selviytymisstrategia. Kustaa Vaasa lupasi verovapauden Oulujärven erämaihin muuttaneille uudisraivaajille. Se oli kasvun ja laajentumisen aikaa. Mikä on 2020-luvun Kustaa Vaasan esittämä malli erämaan asukkaille?

Itsenäisyys tai ainakin laajempi autonomia valtaa käyttävästä emämaasta on monen tässäkin kirjassa haastateltujen syrjäseudun aktivistien toive Gozon saaresta Baskimaahan. Heille yhteisen tulevaisuuden tekeminen luo yhteisön hyvinvointia, jota suuruuden ekonomian saarnaajat eivät huomioi. Onko laajempi päätösvalta ratkaisu?

Kainuussa kokeiltiin 2000-luvun alussa koko maakunnan hallintomallia ns. Kainuun mallia. Silloisen pääministerin **Paavo Lipposen** (sd.) sininen ajatus uudesta maakunta-autonimiasta kaatui kuitenkin omaan mahdottomuuteensa, sillä vain murto-osa valtion maakuntaan sijoittamasta rahapotista oli sellaista, johon maakuntavaltuustolla todella oli määräysvaltaa. Tsaristisen hallintokulttuurin jäänteinä ministeriöt, keskusvalta pitää edelleen rahanöyriä, toki poliittisella ohjauksella, tiukasti itsellään. Kainuun omiin kehittämisen eväisiin ei liennyt enää kuin pennosia, senttejä.

Kainuun malli oli osaltaan esikuvana nykyisille maakuntavaltuustoille sekä hyvinvointialueille eli työ ei ainakaan byrokraattisessa mielessä mennyt hukkaan.

Ja laulettiinhan juhlavasti maakunnan tilaisuuksissa Nälkämaan laulu.

Kiitän lukijaa, jos hän on jaksanut kahlata tämän kirjan loppusivulle asti. Toivottavasti kirja herätti sinussa ajatuksia.